

РОЗДІЛ 10

СУДОУСТРІЙ; ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

УДК 347.965

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-7/105>

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

OBSERVANCE OF THE PRINCIPLE OF CONFIDENTIALITY DURING ADVOCATE ACTIVITIES

Денисовський М.Д., к. ю. н.,
доцент кафедри права*Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола*

Сівіцька Г.Є., студентка II курсу юридичного відділення

Галицький коледж імені В'ячеслава Чорновола

У статті ґрунтовно досліджено положення Конституції України, Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також міжнародні норми щодо дотримання принципу конфіденційності під час здійснення адвокатської діяльності. Проаналізовано відмінність конфіденційності від адвокатської таємниці. Також розкрито проблемні питання, які пов'язані із реалізацією однієї із основних гарантій адвокатської діяльності, зокрема, забезпечення дотримання засади конфіденційності.

Розкрито різні підходи науковців, а також міжнародні та національні стандарти й норми щодо заборони втручання в приватне спілкування між адвокатом та його клієнтом в контексті дотримання основоположного принципу адвокатської діяльності – конфіденційності. Встановлено, що особливість професії адвоката полягає в тому, що він одержує від клієнта відомості, які той не може повідомляти іншій особі, а також іншу інформацію, яку йому належить зберігати в таємниці. Конфіденційність є першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката. З'ясовано, що необхідною умовою для встановлення довірчих відносин між адвокатом та його клієнтом є створення належних умов щодо їх конфіденційного спілкування. Також досліджено норми в яких законодавець закріпив відповідальність адвоката у разі порушення принципу конфіденційності та розголошення відомостей, що становлять адвокатську таємницю.

Акцентовано, що на відміну від багатьох інших принципів адвокатури, принцип конфіденційності поширюється на ширше коло суб'єктів, охоплюючи не тільки адвокатів, але й помічників адвоката, стажистів адвоката, осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, а також осіб, стосовно яких припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю.

На підставі проведеного дослідження, констатовано, що українське законодавство приділяє значну увагу гарантії забезпечення конфіденційності спілкування адвоката зі своїм клієнтом, яке в цілому відповідає міжнародним принципам у цій сфері та спрямоване на створення належних умов забезпечення дотримання принципу конфіденційності під час здійснення адвокатської діяльності.

Ключові слова: адвокат, адвокатська діяльність, принципи адвокатської діяльності, конфіденційність, конфіденційне спілкування, адвокатська таємниця.

The article thoroughly examines the provisions of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On Advocacy and Advocacy», as well as international norms regarding the observance of the principle of confidentiality during the practice of advocacy. The difference between confidentiality and lawyer's secrecy is analyzed. Problematic issues related to the implementation of this with the main guarantees of advocacy activity, in particular, ensuring the preservation of confidentiality, are also revealed.

Different approaches of scientists, as well as international and national standards and norms regarding the prohibition of interference in private communication between a lawyer and his client in the context of compliance with the main principle of lawyer activity – confidentiality – are disclosed. It is established that the specialty of the lawyer's profession arises from the fact that he provides information from the client that he cannot add to another person, as well as other information that he needs to keep confidential. Privacy is a paramount and fundamental right and a mandatory advocate. It was found that a necessary condition for establishing a trusting relationship between a lawyer and his client is the creation of proper conditions for their confidential communication. Norms in which the legislator established the lawyer's responsibility in case of violation of the principle of confidentiality and disclosure of information constituting the lawyer's secret were also studied.

It is emphasized that in addition to many other principles of advocacy, confidentiality extends to a wider range of subjects, covering not only lawyers, but also attorney assistants, attorney employees, persons who are in employment relations with the attorney, as well as persons in respect of whom the or the right to practice law has been suspended.

On the basis of the conducted research, it was established that Ukrainian legislation pays considerable attention to the guarantee of ensuring the confidentiality of communication between a lawyer and his client, which generally corresponds to international principles in this area and is aimed at creating appropriate conditions for ensuring the preservation of the principle of confidentiality during the practice of law.

Key words: lawyer, lawyer's activity, principles of lawyer's activity, confidentiality, confidential communication, lawyer's secret.

Постановка проблеми. Належне функціонування системи правосуддя було б неможливим без відносин, заснованих на довірі та взаємоповазі між її учасниками. Одним з головних учасників, який є невід'ємною частиною системи правосуддя є адвокат. Саме адвокати мають особливий статус посередника між громадянами та судом. Адвокат являє собою особу, яка повинна здійснювати професійну діяльність щодо захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту на засадах абсолютної незалежності.

Однією з найбільш важливих передумов встановлення довіри, забезпечення відвертості й ширості клієнта у від-

носинах із адвокатом є конфіденційність спілкування. Забезпечення конфіденційності спілкування адвоката і його клієнта є необхідною умовою дотримання режиму адвокатської таємниці та виконує превентивну функцію щодо усунення втручань та перешкод в професійну діяльність адвоката.

Питанню дотримання принципу конфіденційності під час здійснення адвокатської діяльності приділяли увагу багато науковців, такі як Грисюк В. В., Тимоніна Л., Скупінський О. В., Ковалишин П., Іваницький С. О., Бірюкова А. П., Маслюк О. В., Рагуліна А. В., Винокурова О., Дудаш Т., Погорельський М., Яновська О. та інші.

Проаналізувавши праці цих та багатьох інших вчених можна зазначити, що в контексті новітніх тенденцій правового розвитку питання конфіденційності як одного з принципів здійснення адвокатської діяльності потребує доктринального переосмислення та врегулювання.

Метою статті є дослідження теоретичних положень та правової природи щодо дотримання принципу конфіденційності під час здійснення адвокатської діяльності в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. В статті 59 Конституції України (далі – КУ) встановлено, що «кожен має право на професійну правничу допомогу. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав». Стаття 131-2 КУ передбачає, що «для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Незалежність адвокатури гарантується. Засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні визначаються законом» [1].

Поняття «конфіденційності» в адвокатській діяльності за змістом є близьким до іншого терміну, що часто вживається у схожому, а деколи й тотожному контексті, «адвокатська таємниця». У частині 1 статті 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» закріплено: «Адвокатською таємницею є будь-яка інформація, що стала відома адвокату, помічнику адвоката, стажисту адвоката, особі, яка перебуває у трудових відносинах з адвокатом, про клієнта, а також питання, з яких клієнт (особа, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим законом підстав) звертався до адвоката, адвокатського бюро, адвокатського об'єднання, зміст порад, консультацій, роз'яснень адвоката, складені ним документи, інформація, що зберігається на електронних носіях, та інші документи і відомості, одержані адвокатом під час здійснення адвокатської діяльності» [2].

Різниця між конфіденційністю та адвокатською таємницею є ще більш виразною у сфері кримінального процесу. Адвокати можуть бути допитані як свідки щодо конфіденційної інформації, якою вони володіють. Натомість допит його як свідка про відомості, що становлять адвокатську таємницю, за поодинокими винятками забороняється.

Адвокатська діяльність є тим особливим видом юридичної діяльності, в якому мораль, етика та право знаходяться в найбільш тісному зв'язку. Адвокатська діяльність, по суті, засновується на загальнодозвольному типі правового регулювання. Саме у процесі здійснення адвокатом своєї професійної діяльності отримують вираз ключові постулати правозахисту, верховенства права та правової активності [3, с. 25].

Правильне виконання покладених на адвоката професійних обов'язків значною мірою залежить від інформації, яку він отримує під час спілкування з клієнтом. В цьому випадку позиція Юрчука С. В. є правильною, для захисту інтересів необхідно з'ясувати, які саме інтереси переслідує клієнт, що практично неможливо без особистої зустрічі, оскільки людина часто не в змозі сформулювати власні бажання, тоді як під час особистої бесіди, адвокат має можливість поставити запитання, що дає йому змогу зрозуміти інтереси клієнта та вислухати його поради чи заперечення.

Водночас важливим є не тільки саме спілкування між адвокатом та клієнтом як таке, а за умови забезпечення його конфіденційності. Немає сумніву, необхідним є дотримання конфіденційності будь-яких способів комунікацій між ними, але найбільш складним є створення необхідних умов задля забезпечення конфіденційності приватного спілкування адвоката зі своїм клієнтом, у випадку застосування до останнього заходів, які пов'язані з його ізоляцією від суспільства (загримання особи, тримання під вартою) [4, с. 245].

Гарантії конфіденційності відносин адвоката зі своїм клієнтом є основоположним стандартом адвокатської діяльності, що закріплені в нормах міжнародного права. У Загальних принципах правової професії, прийнятих Міжнародною асоціацією юристів 20 вересня 2006 року, зазначається про принцип «конфіденційності/професійної таємниці». Правник завжди повинен зберігати конфіденційність і йому повинна бути надана можливість захищати її щодо поточних справ чи колишніх клієнтів, якщо інше не вимагається чи не дозволено законом, або, якщо це дозволено, рішенням клієнта [5, с. 2].

В Хартії основних принципів європейської адвокатури і кодексі поведінки європейських юристів, прийнятою Радою адвокатур та правових товариств Європи (CCBE) 24 листопада 2006 р., віднесено право і обов'язок адвоката дотримуватися конфіденційності щодо справ клієнтів та поважати професійну таємницю [6, с. 5].

К. М. Северин пов'язує принцип конфіденційності адвокатської діяльності з фундаментальними основами адвокатської професії, якими виступають такі положення:

- адвокат через специфіку своєї професійної діяльності зобов'язаний дотримуватися адвокатської таємниці та тримати в таємниці всю інформацію, яка стала йому відомою не лише від клієнта чи в процесі виконання доручення, а й у разі самого звернення до адвоката;
- адвокат не має розголошувати таку інформацію до отримання дозволу клієнта, а також якщо цього вимагає закон;
- усі суб'єкти правовідносин, не лише адвокати й клієнти, мають розуміти, що зобов'язання дотримуватися принципу конфіденційності покладається на адвоката безстроково.

Конфіденційність як принцип адвокатури становить сукупність положень, які встановлюють механізми дотримання адвокатської таємниці, захисту персональних даних особи та інших видів інформації з обмеженим доступом у процесі здійснення адвокатської діяльності, а також кваліфікаційного, дисциплінарного та інших видів проваджень у системі органів адвокатського самоврядування. На відміну від багатьох інших принципів адвокатської діяльності, принцип конфіденційності поширюється на ширше коло суб'єктів, включаючи не тільки адвокатів, але й помічників адвоката, стажистів адвоката, осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, а також осіб, стосовно яких припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю.

Так, у частині 1 статті 10 Правил адвокатської етики збереження конфіденційності будь-якої інформації, що визначена як предмет адвокатської таємниці, розглядається і як право адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, і як обов'язок щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується. Така норма відповідає, зокрема, положенням пункту 2.3.1 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства [7], згідно з яким конфіденційність є першорядним і фундаментальним правом та обов'язком адвоката, а довіра до адвоката може виникнути лише за умови обов'язкового одержання ним принципу конфіденційності (адвокат одержує від клієнта відомості, які той не буде повідомляти іншій особі). Крім того, довіряючи адвокату певну інформацію, клієнт повинен бути впевнений у тому, що «адвокат понесе відповідальність в разі будь-якого зловживання отриманими відомостями». В українському законодавстві така відповідальність передбачена, зокрема, пунктом 2 частини 2 статті 32 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2].

Стаття 8 ЄКПЛ «захищає конфіденційність будь-якої «кореспонденції» між особами, вона передбачає посиленний захист обміну інформацією між адвокатами і клієнтами. Це підтверджується тим, що адвокати виконують

важливе завдання у демократичному суспільстві – захищати обвинувачених і підсудних. Зрозуміло, що адвокат не може належним чином виконувати це основне завдання, якщо він не може запевнити тих, кого захищає, що їхнє спілкування залишиться конфіденційним. Усе, що необхідно для виконання цього завдання, – це довірчі стосунки між ними. Від цього також залежить (хоча й опосередковано) дотримання права обвинуваченого на справедливий суд, особливо щодо права кожного «підсудного» не свідчити проти себе.

В Принципах Міжнародної асоціації юристів (ІВА) щодо поведінки в соціальних мережах для юридичних професій розкрито дотримання принципу конфіденційності в соціальних мережах: «Важливо зберігати довіру громадськості до юристів, які є носіями конфіденційної та особистої інформації. Асоціація адвокатів та регуляторні органи мають нагадувати юристам, що соціальні мережі не є належними платформами для роботи з клієнтськими даними або іншою конфіденційною інформацією, якщо вони не є повністю впевненими в тому, що така інформація захищена відповідно до своїх професійних, етичних та юридичних зобов'язань. Окрім цього, асоціації адвокатів та регуляторні органи мають заохочувати юристів у їх діяльності в соціальних мережах розглядати питання конфіденційної інформації клієнта у більш широкому контексті. Наприклад інформація про географічне розташування юриста може бути використана як доказ надання професійних послуг клієнту, який не має бажання розголошувати факт отримання юридичної допомоги. Навіть використання гіпотетичних питань та анонімних даних може ненавмисно викрити конфіденційну інформа-

цію. Якщо говорити більш конкретно, вони мають наголосувати на необхідності дотримання правил професійної поведінки, які діють у відповідних юрисдикціях [8].

Висновки. Аналіз вищезазначених, як міжнародних, так і національних норм показує, що конфіденційність є основоположним принципом, який гарантує право на захист будь-якій особі, надаючи адвокату та його діяльності особливий статус та привілеї. Адвокат зобов'язаний зберігати конфіденційними всі відомості, які стали йому відомими в процесі здійснення професійної діяльності. Обов'язок дотримання конфіденційності не обмежений в часі.

Беззаперечна довіра до професійної діяльності адвоката, яка становить саму суть адвокатської діяльності, можлива лише за умови суворого дотримання принципу конфіденційності, що також забезпечується заборонаю втручання в приватне спілкування між адвокатом і клієнтом. Це пояснюється головним чином тим, що, з одного боку, особисте спілкування адвоката з клієнтом є основою для визначення ним своєї правової позиції у справі (що дає йому можливість правильно зорієнтуватись у змісті всієї тієї інформації по справі, яка зазвичай має значний обсяг), а з іншого – забезпечення конфіденційності такого спілкування, а в подальшому й необхідність дотримання режиму конфіденційності є основою довірчих відносин між клієнтом та адвокатом. Українське законодавство приділяє значну увагу гарантії забезпечення конфіденційності спілкування адвоката зі своїм клієнтом, яке в цілому відповідає міжнародним засадам у цій сфері та спрямоване на створення належних умов забезпечення дотримання принципу конфіденційності та адвокатської таємниці як необхідних умов здійснення адвокатської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : Закон від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 08.07.2022).
2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 липня 2012 року № 5076-VI. Дата оновлення: 19.07.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text> (дата звернення: 08.07.2022).
3. Грисюк В. В. Система принципів здійснення адвокатської діяльності. *Право і суспільство*. 2019. № 5. С. 24–30. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-1-4> (дата звернення: 08.07.2022).
4. Заборський В. В. Конфіденційне спілкування адвоката зі своїм клієнтом як гарантія здійснення адвокатської діяльності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія: ПРАВО*. 2021. Вип. 66. С. 244–250. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.66.40> (дата звернення: 08.07.2022).
5. General principles for the legal profession: adopted by the International Bar Association on 20 September 2006. London : International Bar Association, 2013. 3 p.
6. Charter of core principles of the European legal profession: adopted at the plenary session CCBE in Brussels on 24 November 2006. Charter of core principles of the European legal profession and Code of conduct for European lawyers. Brussels : The Council of Bars and Law Societies of Europe, 2013. P. 4–5. URL: <https://studfile.net/preview/2266618/> (дата звернення: 08.07.2022).
7. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text (дата звернення: 08.07.2022).
8. Принципи Міжнародної асоціації юристів (ІВА) щодо поведінки в соціальних мережах для юридичних професій, прийняті 24 травня 2014 року Міжнародною асоціацією юристів. URL: http://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/10/IBA-International-Principles-media_ukr.pdf (дата звернення: 08.07.2022).